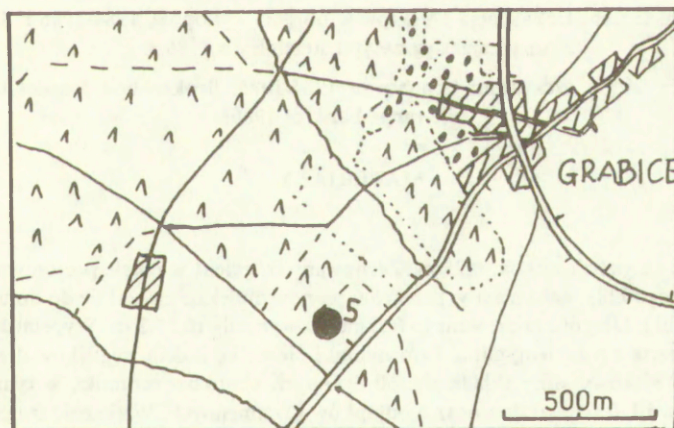

BARBARA BUTENT

WYNIKI BADAŃ NA OSADZIE Z WCZESNEGO OKRESU EPOKI BRĄZU W GRABICACH, STAN. 5, GM. GUBIN

Osada w Grabicach położona jest na szczycie i zboczu niewielkiego wzgórza, na terenie piaskowni, ok. 750 m na pld.-zach. od wsi i ok. 150 m na pln.-zach. od szosy do Brzozowa (ryc. 1).

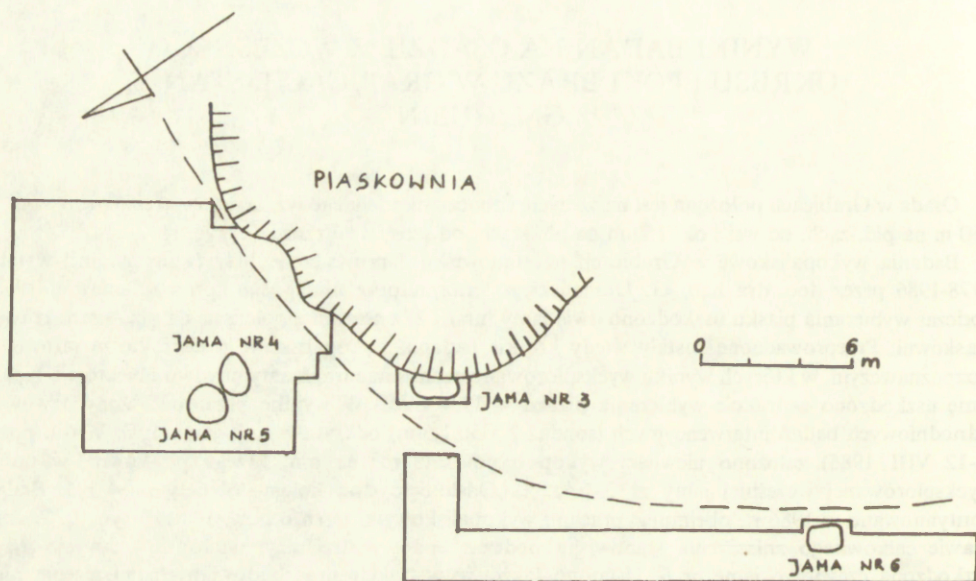
Badania wykopaliskowe w Grabicach na stanowisku 5 prowadzone były (z przerwami) w latach 1978-1986 przez doc. dra hab. G. Domańskiego oraz autorkę niniejszego sprawozdania. W 1978 r. podczas wybierania piasku uszkodzono dwie jamy (nr 1 i 2) z ceramiką położone na pln.-wsch. krawędzi piaskowni. Przeprowadzone zostały wtedy krótkie badania wykopaliskowe o charakterze ratowniczo-rozpoznawczym, w których wyniku wyeksplorowano zachowane fragmenty obydwo obiektów¹. Kolejną jamę uszkodzono w trakcie wybierania piasku w 1984 roku. W wyniku przeprowadzonych wówczas jednodniowych badań interwencyjnych (sondaż 2,5 × 1,5 m) odkryta została jama nr 3. W rok później (5-12 VIII 1985) założono niewielki wykop o pow. 48 m² na pln. brzegu piaskowni, w pobliżu wyeksplorowanej wcześniej jamy nr 3 (ryc. 2). Odślonięto dwa kolejne obiekty nr 4 i 5. Badania kontynuowano w 1986 r., obejmując pracami wykopaliskowymi teren o pow. 108 m² (ryc. 2). Wskutek prawie całkowitego zniszczenia stanowiska podczas budowy strzelnicy, udało się uchwycić jedynie uszkodzoną częściowo jamę nr 6. Ustalono także, że w trakcie prac budowlanych zniszczeniu uległa regularnego kształtu jama paleniskowa.

Ryc. 1. Grabice, gm. Gubin. Plan sytuacyjny stanowiska 5

Situation plan of site 5

¹ G. Domański, *Nowe odkrycia w Luboszycach i Grabicach, gmina Gubin, woj. Zielona Góra*, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, t. 21:1980, s. 41. Niestety, wskutek znacznego zniszczenia obiektów brak jest pełnej dokumentacji rysunkowej tych badań, m.in. rzutu poziomego jamy nr 2 oraz planu ogólnego.

Ryc. 2. Grabice, gm. Gubin. Lokalizacja obiektów w obrębie wykopów, 1984-1986 r. Linia przerywana oznacza zasięg nasypu strzelniczy z 1986 r.

Location of features within excavation trenches of 1984-1986. Broken line denotes the extent of the rifle-range bank of 1986

MATERIAŁY

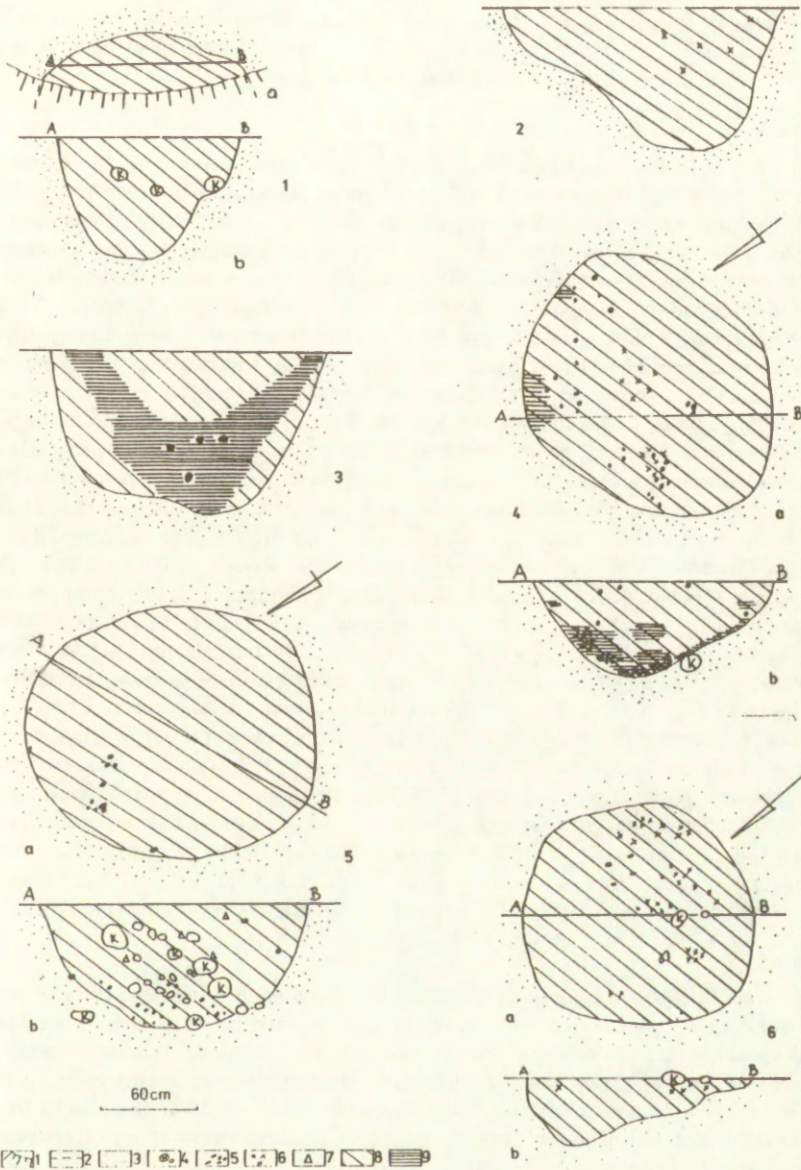
Jama 1

Zarys ukazał się na głębokości ok. 0,25 m. Zachowany fragment w rzucie poziomym był zbliżony do wycinka nieregularnego koła, natomiast w przekroju pionowym lekko zwężał się do dołu, sięgając ok. 0,7 m głębokości (ryc. 3:1). Długość zachowanego fragmentu wynosiła ok. 1,2 m. Wypełnisko tworzyła zbita próchnica przemieszana z piaskiem, gliną, kamieniami i niewielką ilością węgielków drzewnych.

Na inwentarz zabytkowy jamy składa się: 60 drobnych ułamków ceramiki, w tym 55 fragmentów brzuśców, 4 brzegów i 1 fragment dna oraz 8 odłupków krzemienych. Większość fragmentów ceramiki jest barwy szarej, żółtoszarej lub brunatnoszarej. Można wyróżnić fragmenty naczyń o grubszych ściankach (0,6-1,0 cm) oraz cienkościennych (0,3-0,5 cm). Większość skorup pochodzi z naczyń gładzonych, jedynie 3 fragmenty są chropowate. W masie ceramicznej widoczna jest domieszka miki oraz drobno- i średnioziarnistego tłucznia (ryc. 4d-f, i).

Jama 2

Ukazała się na głębokości 0,25 m. Wskutek znacznego uszkodzenia w trakcie wydobywania piasku nie udało się uchwycić jej pełnego zarysu w rzucie poziomym. W przekroju pionowym jama zwężała się

Ryc. 3. Grabice, gm. Gubin. Rzuty poziome (A) i profile obiektów (B): 1 — jama 1; 2 — jama 2; 3 — jama 3; 4 — jama 4; 5 — jama 5; 6 — jama 6;

1 — krawędź piaskowni; 2 — nasyp wału strzelnicy; 3 — glina przemieszana z piaskiem; 4 — kamienie; 5 — węgle drzewne; 6 — polepa; 7 — fragmenty ceramiki; 8 — glina przemieszana z próchnicą i piaskiem; 9 — glina przemieszana z węglem drzewnym

Plans (A) and profiles (B) of the features: 1 — pit 1; 2 — pit 2; 3 — pit 3; 4 — pit 4; 5 — pit 5; 6 — pit 6;

1 — edge of the sand pit; 2 — bank of the rifle-range; 3 — clay mixed with sand; 4 — stones; 5 — charcoal; 6 — daub; 7 — potsherds; 8 — clay mixed with humus and sand; 9 — clay mixed with charcoal

nieregularnie lejowato ku dołowi, sięgając ok. 0,9 m głębokości (ryc. 3:2). Długość zachowanego fragmentu wynosiła ok. 1,7 m. Wypełnisko jamy tworzyła próchnica przemieszana z gliną, piaskiem i drobnymi kawałkami polepy.

Inwentarz zabytkowy obejmuje: 5 fragmentów ceramiki (brzuśce), barwy brunatnożółtawej lub szarej, ścianki grub. 0,3-0,7 cm. Cztery fragmenty są chropowate, jeden gładzony. W masie ceramicznej wystąpiła domieszka miki oraz drobnziarnistego tłucznia.

Jama 3

Zarys obiektu ukazał się na głębokości ok. 0,25 m. W rzucie poziomym jego kształt był zbliżony do owalu o przybliżonych rozmiarach ok. 1,7 × 1,2 m, w przekroju pionowym nieregularnie nieckowaty (ryc. 3:3). Wskutek znacznego uszkodzenia obiektu nie udało się ustalić jego dokładnego zarysu w rzucie poziomym. Jama sięgała ok. 1 m głębokości. Wypełnisko tworzyła próchnica przemieszana z gliną i piaskiem, z wyraźnie wyodrębnioną warstwą próchnicy przemieszanej z węglem drzewnym.

W jamie znaleziono 30 fragmentów ceramiki, w tym 13 fragmentów brzuśców, 3 fragmenty den. 14 wylewów, polepę oraz odłupki krzemienne. Na podstawie fragmentów charakterystycznych części naczyń wyróżniono 6 naczyń dających się określić typologicznie. A więc widzimy tu: 1. Naczynie z wyraźnie wyodrębnioną szyjką, brzegiem wychylonym na zewnątrz i baniastym brzuścem. Na przejściu szyjki w brzusiec znajduje się ucho. Zachowana wys. ok. 9,5 cm, średn. wylewu 13 cm, barwa szarozółtawa, grub. ścianek ok. 0,4-0,6 cm, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładka, w glinie domieszka miki i drobnego tłucznia (ryc. 4a); 2. Garnek o kulistym brzuścu, lekko przewężonej szyjce i brzegu wychylonym na zewnątrz, na barku zdobiony dwoma małymi, okrągłymi guzkami, zachowana wys. ok. 12 cm, średn. wylewu ok. 14 cm, grub. ścianek ok. 0,6-0,7 cm, barwa szarozółtawa, powierzchnia zewnętrzna chropowata, w glinie domieszka miki oraz drobn- i średnioziarnistego tłucznia (ryc. 4b); 3. Płytko misa o brzegu lekko wygiętym na zewnątrz, z nieznacznie wyodrębnionym dnem, wys. 5 cm, średn. wylewu 23 cm, dna 4 cm, barwa szarozółtawa, grub. ścianek 0,5 cm, powierzchnia zewnętrzna chropowata, glina z domieszką miki i średnioziarnistego tłucznia (ryc. 4c); 4. Garnek posiadający stożkowato zwężającą się ku górze szyjkę, z brzegiem lekko wygiętym na zewnątrz, zdobiony podwójnymi guzkami na szyjce, grub. ścianek ok. 0,5-0,7 cm, średn. wylewu ok. 24 cm, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna miejscami jest obmazywana prawdopodobnie wiechciem trawy, w glinie domieszka miki oraz tłucznia (ryc. 4j); 5. Naczynie o prostych, rozchylających się ku górze ściankach, zachowane jedynie w części dna oraz partii przydennej, wys. ok. 6,5 cm, średn. dna 12 cm, barwa szarozółta, powierzchnia zewnętrzna chropowata, grub. ścianek 0,8-1 cm, w glinie domieszka miki i tłucznia (ryc. 4k); 6. Garnek ze stożkowato zwężającą się ku górze szyjką i brzegiem lekko wygiętym na zewnątrz, zdobiony podłużnym guzkiem na szyjce, średn. wylewu ok. 20 cm, grub. ścianek 0,5-0,6 cm, barwa szarozółta, bark naczynia obmazywany, szyjka gładzona, w glinie domieszka miki i tłucznia (ryc. 4l).

Jama 4

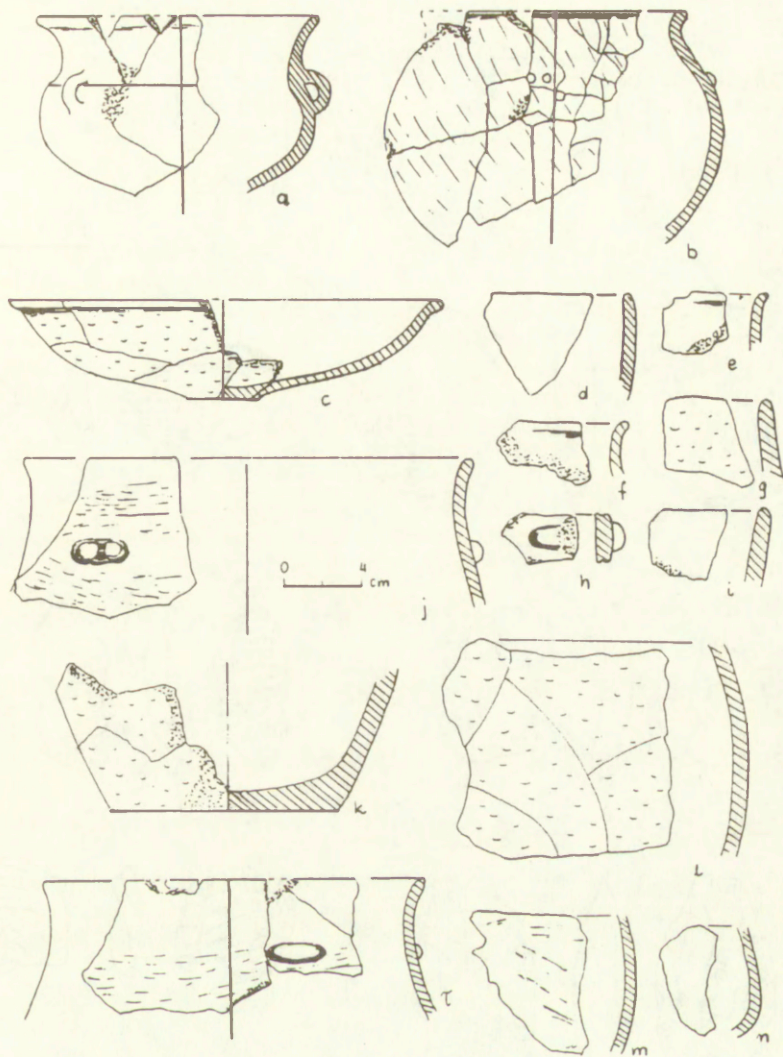
Zarysowała się jako nieregularnie owalna ciemna plama na tle gliniastego calca. Wymiary jamy: dług. 1,6 m, szer. 1,5 m, głęb. 0,6 m. W przekroju pionowym przybierała kształt nieckowaty (ryc. 3:4). Wypełnisko stanowiła zbita próchnica przemieszana z gliną, piaskiem, dużą ilością węgla drzewnych oraz polepy. W profilu, przy krawędziach jamy, widać wyraźne pasmo spalenizny grub. 10-30 cm (ryc. 3:4).

Bardzo ubogi inwentarz składał się z 3 drobnych ułamków ceramiki (2 brzuśce i 1 fragment dna) oraz odłupka krzemienego. Fragmenty ceramiki pochodzą z naczyń barwy szarej i czerwonej, gładzonych i chropowatych. Jeden z ułamków jest silnie przepalony.

Jama 5

Znajdowała się w odległości ok. 0,3 m na pñ. od obiektu nr 4. Na głębokości 0,3-0,4 m ukazał się prawie regularnie okrągły zarys o średn. 1,8 m. W profilu jama miała kształt nieckowaty i sięgała do głębokości 0,75 m (ryc. 3:5). Wypełnisko jamy tworzyła zbita próchnica przemieszana z gliną, kamieniami, węglami drzewnymi, fragmentami ceramiki oraz odłupkami krzemienymi.

Inwentarz zabytkowy zawiera 80 drobnych fragmentów ceramiki (79 fragmentów brzuśców i 1 brzeg), 7 odłupków krzemienych i 2 fragmenty kości. Nie udało się określić form naczyń. Skorupy mają barwę

Ryc. 4. Grabice, gm. Gubin. Wybór ceramiki z jam:
a-c, l, k, j — jama 3; *d-f, i* — jama 1; *g, h, l, n* — jama 5; *m* — z powierzchni

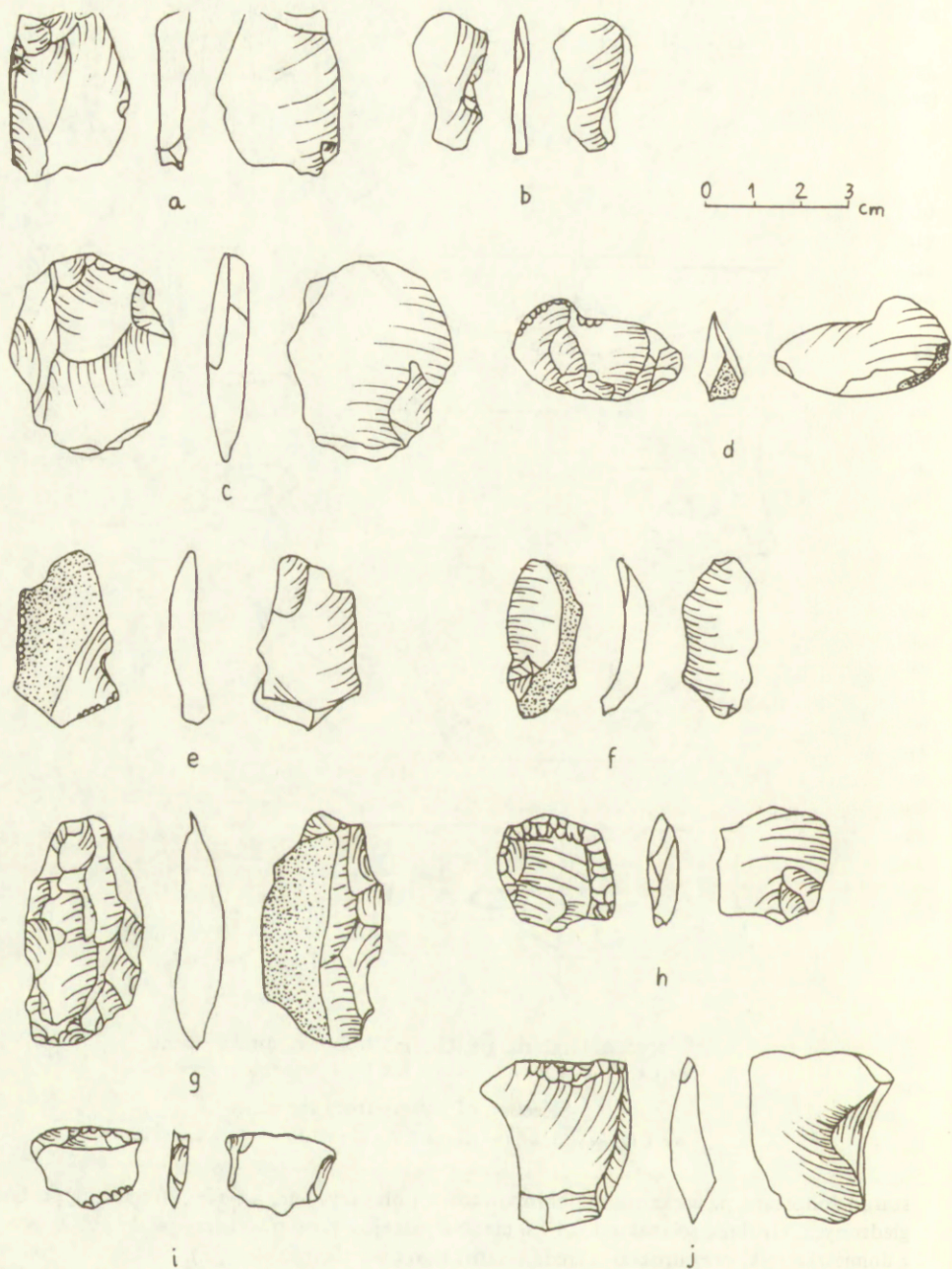
Selection of pottery from the pits:

a-c, l, k, j — pit 3; *d-f, i* — pit 1; *g, h, l, n* — pit 5; *m-n* — from the surface

szarą i żółtoszarą, w większości są chropowate i obmazywane, jedynie 3 fragmenty pochodzą z form gładzonych. Grubość ścianek od 0,4-1,0 cm. Na jednej ze skorup widzimy płaski guzek (ryc. 4h). Gлина z domieszką miki oraz drobno- i średnioziarnistego tłucznia (ryc. 4g, l, n).

Jama 6

Odkryto ją w zachodniej części piaskowni na południowy zachód od obiektów 4 i 5 (ryc. 2). W swej górnej części znacznie uszkodzona, w rzucie poziomym nieregularnie owalna o wymiarach 1,6 × 1,3 m, w przekroju pionowym dochodząca do głębokości 0,4 m (ryc. 3:6). Wypełnisko stanowiła glina przemieszana z piaskiem, polepą, kamieniami oraz nielicznymi węgielkami drzewnymi. Materiału zabytkowego brak.

Ryc. 5. Grabice, gm. Gubin. Wybór materiału krzemiennego:
a — jama 1; *b* — jama 4; *c, d* — jama 5; *e-j* — z powierzchni

Selection of flint artifacts:

a — pit 1; *b* — pit 4; *c, d* — pit 5; *e-j* — from the surface

Ponadto z powierzchni stanowiska zebrano 35 fragmentów ceramiki (w tym 8 fragmentów ceramiki średniowiecznej), 18 odłupków i narzędzi krzemienych. Wśród fragmentów ceramiki barwy szarej, żółtoszarej i brunatnoszarej wyróżniono 2 fragmenty obrzućców obmazywanych prawdopodobnie wiechciem trawy (ryc. 4m), 17 fragmentów naczyń chropowaconych oraz 8 fragmentów gładzonych. Grubość ścianek 0,3-1,0 cm. W masie ceramicznej wystąpiła domieszka miki, piasku i tłucznia.

ANALIZA MATERIAŁU

1. OBIEKTY NIERUCHOME

Jednoznaczne określenie funkcji poszczególnych obiektów na omawianym stanowisku jest bardzo utrudnione ze względu na ich stan zachowania. Najlepiej czystelne są jamy nr 3, 4 i 5. Biorąc pod uwagę dość znaczne rozmiary i kształty jam nr 3 i 5 oraz fakt wystąpienia w nich ułamków ceramiki, polepy, węgla drzewnych, odpadów krzemienych oraz kamieni, można wysunąć przypuszczenie, że pierwotnie pełniły one jakąś bliżej nie określoną funkcję gospodarczą. Jama nr 4 mogła służyć jako palenisko, ze względu na znaczną ilość węgla drzewnych i polepy, regularny kształt, prawie całkowity brak materiału ceramicznego oraz niewielką głębokość (ok. 0,6 m). Palenisko (?) zostało również zniszczone podczas prac przy budowie nasypu strzelnicy.

Jamy nr 1 i 2 ze względu na zbliżone rozmiary, kształty i podobny inwentarz do jam nr 3 i 5 służyły być może również do jakichś celów gospodarczych. Natomiast przeznaczenie obiektu nr 6 jest niejasne (brak materiału zabytkowego).

Żadna z jam odkrytych na przebadanym stanowisku nie mogła pełnić funkcji mieszkalnej ze względu na zbyt małe rozmiary. Być może ślady chat (np. w postaci dołów postupowych lub palenisk) znajdowały się w części zniszczonej stanowiska bądź też występują w partii jeszcze nie przebadanej.

2. CERAMIKA

Materiał ceramiczny, stosunkowo ubogi, wystąpił w obiektach oraz na powierzchni stanowiska. W znacznej większości są to drobne, rzadziej nieco większe fragmenty naczyń lepionych ręcznie z gliny o domieszce tłucznia, miki i piasku, barwy szarej, żółtoszarej i brunatnoszarej. Przeważają ułamki łagodnie, baniasto wydętych brzućców (ryc. 4l), sporadycznie profilowanych (ryc. 4n). Brzegi naczyń reprezentują wylewy proste (ryc. 4g, i), lekko zachylone do wewnątrz (ryc. 4d) lub wygięte na zewnątrz (ryc. 4e, f). Część fragmentów pochodzi z naczyń o powierzchni zewnętrznej chropowaconej (np. ryc. 4k, l) lub obmazywanej wiechciem trawy (ryc. 4m), inne reprezentują ceramikę gładzoną (ryc. 4n). Naczynie z jamy nr 3 (ryc. 4l) wyróżnia się gładką szyjką i chropowaconym brzućcem. W większości fragmenty ceramiki pochodzą z naczyń o grubości ścianek od ok. 0,3-0,6 cm, rzadziej występują ułamki grubościennne 0,7-1,0 cm. Na niektórych fragmentach wystąpił ornament plastyczny w postaci płaskich guzków (ryc. 4l, h), okrągłych (ryc. 4b) lub podwójnych (ryc. 4j). Spośród zachowanych fragmentów ceramiki z jamy nr 3 udało się, jak widzieliśmy, określić typologicznie następujące formy:

1 — płytka misa (ryc. 4c), posiadająca analogie w materiale kultury unietyckiej fazy klasycznej², np. ze Szczepankowic³ lub Tomice;

2 — garnek o kulistym brzućcu nawiązujący formą do niektórych naczyń kultury grobsko-śmiardowskiej, np. Szczecin-Płonia⁵ (ryc. 4b);

² Według periodyzacji J. Machnika, *Frühbronzezeit Polens. Übersicht über die Kulturen und Kulturgruppen*, Wrocław 1977.

³ W. Sarnowska, *Kultura unietycka w Polsce*, t. 1, Wrocław 1969, s. 300, ryc. 128b.

⁴ J. R. c m a n o w, *Cmentarzysko ludności kultury unietyckiej [w:] Tomice, pow. Dzierżoniów. Wielokulturowe stanowisko archeologiczne*, Wrocław 1973, s. 136, ryc. 64g.

⁵ Sarnowska, *op. cit.*, s. 216, ryc. 73r.

3 — naczynie z wyodrębnioną szyjką (ryc. 4a), charakterystyczne dla zespołów grobowych klasycznej kultury unietyckiej, np. Opatowice⁶, Piskorzów⁷ czy Szczepankowice⁸;

4 — zdobione guzkami garnki ze zwężającymi się ku górze szyjkami (ryc. 4j, l), posiadające analogie w materiale z osad klasycznej fazy lub ogólnie datowanych na młodszy okres kultury unietyckiej, np. Janówek⁹, Lovosice¹⁰ czy Velkie Žernoseky¹¹.

Z kulturą unietycką można także wiązać fragmenty wylewów wychylone na zewnątrz (ryc. 4e, f)¹² oraz fragment profilowanego brzuśca (ryc. 4n).

3. WYROBY KRZEMIENNE

Na omawianym stanowisku wystąpiły materiały krzemienne w obiektach oraz na powierzchni. W jamach odkryto 16 przedmiotów krzemienych. Spośród nich 12 to odłupki (ryc. 5b, c, d), 2 odpadki oraz 1 fragment ze śladami techniki łuszczeniowej, z którego uzyskiwano półsurowiec (ryc. 5a). W warstwie ornej oraz na powierzchni stanowiska wystąpiło 18 zabytków krzemienych. Wśród nich można wyróżnić: 6 odłupków, 2 wióry (ryc. 5f, i) 3 łuszczenie (ryc. 5g), 3 narzędzia (ryc. 5e, h) oraz 44 odpadki (ryc. 5j). Narzędzia reprezentuje drapacz podkrążkowy odłupkowy o nieregularnie zakolonym drapisku (ryc. 5h), rytec wykonany z mocno wyeksploatowanego „łuszczenia” (ryc. 5e) oraz retuszowany odłupek, prawdopodobnie pełniący funkcję zgrzebła.

Zabytki krzemienne pochodzące z Grabic reprezentują jednolity zespół cech. Wszystkie wykonane zostały z krzemienia bałtyckiego, w technice odłupkowej i łuszczeniowej, przy użyciu twardego tłuka. Widoczne jest wykorzystanie naturalnych płaszczyzn jako pięć, o czym świadczą nieprzygotowane piętki odłupków. Narzędzia charakteryzuje wykorzystanie nieforemnych odłupków i odpadków. Niestaranna technika, w której wykonano większość przedmiotów krzemienych z omawianej osady przypomina wyraźnie technikę pozyskiwania surowca z wczesnego i starszego okresu epoki brązu¹³. Jedyne drapacz (ryc. 5h) można ewentualnie wiązać z inwentarzem schyłkowopaleolitycznym.

UWAGI O CHRONOLOGII

Przystępując do rozważań dotyczących chronologii materiałów z osady w Grabicach, należy na wstępie zaznaczyć, że precyzyjniejsze ich określenie pod tym względem jest możliwe jedynie w odniesieniu do jamy nr 3, która dostarczyła najbardziej charakterystycznych form, w tym kilku naczyń częściowo zrekonstruowanych, oraz w pewnym stopniu do jam nr 1 i nr 5. Niewątpliwie osadę w Grabicach należy łączyć z wczesnym okresem epoki brązu. Do takiego datowania skłania obecność w materiale ceramicznym form o cechach zarówno technologicznych, tektonicznych jak i zdobnictwa, charakterystycznych dla zespołów osadniczych i grobowych młodszej kultury unietyckiej oraz grobsko-śmiardowskiej. Także materiały krzemienne reprezentują cechy typowe dla przemysłu wczesnobrązowego. Przytoczone analogie dla ceramiki wskazywałyby, że większość odkrytych na stanowisku 5 w Grabicach obiektów pochodzi z okresu istnienia klasycznej lub ogólnie biorąc młodszej fazy kultury unietyckiej.

Podsumowując to krótkie opracowanie, podkreślić należy, że odkrycie osady z wczesnego okresu epoki brązu w Grabicach ma dość istotne znaczenie w badaniach nad osadnictwem tej epoki. Stanowisko jest wprawdzie niewielkie i w znacznej części zniszczone, materiały zaś stosunkowo ubogie, jednakże jest

⁶ *Ibidem*, s. 279, ryc. 113d.

⁷ *Ibidem*, s. 283, ryc. 116e, f.

⁸ *Ibidem*, s. 300, ryc. 128a.

⁹ *Ibidem*, 265, ryc. 103p; Machnik, *op. cit.*, s. 123.

¹⁰ I. Pleinerová, *Únětická kultura v oblasti Krušných Hor a jeim sousedství*, Pam. Arch., t. 57: 1966, s. 343, ryc. 3:2,3.

¹¹ M. Zápotocký, *Lovosice a oblast České Brány — starobronzová sídlení koncentrace s doklady kovolitěctví*, AR, t. 34: 1982, z. 4, s. 387, ryc. 14.

¹² Sarnowska, *op. cit.*, s. 44-45.

¹³ J. Machnik, *Wczesny okres epoki brązu [w:] Prahistoria ziem polskich*, t. III, Wrocław 1978, s. 117; J. Gardawski, *Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce*, Materiały Starożytne, t. 5: 1959, s. 97; K. Kopač, *Wstępna charakterystyka przemysłu krzemienego z Iwanowic, woj. krakowskie*, APolski, t. 21: 1975, z. 1, s. 85-107.

ono pozostałością po pierwszej przebadanej wykopaliskowo z tego okresu osady na słabo dotychczas poznanym terenie Dolnych Łużyc oraz Ziemi Lubuskiej. Na obszarach sąsiednich odkryte osady z wczesnego okresu epoki brązu należą również do rzadkości¹⁴.

Osada w Grabicach znajdowała się jednak na terenie, jak się wydaje, stosunkowo gęsto zasiedlonym w tej epoce. W najbliższym sąsiedztwie, nad Nysą Łużycką i Lubszą, znanych jest 8 skarbów¹⁵, 5 cmentarzysk¹⁶ oraz szereg znalezisk luźnych ceramiki i wyrobów brązowych¹⁷. Jedyna dotychczas przebadana osada w Gubinie, odnoszona przez niektórych badaczy ogólnie do wczesnego okresu epoki brązu, należy zapewne jeszcze do schyłkowej, płońskiej fazy kultury ceramiki sznurowej. Dokładne datowanie osady w Gubinie jest praktycznie niemożliwe, ponieważ opublikowane informacje o wynikach jej badań są niepełne, a uzyskane w ich trakcie materiały zabytkowe nie zachowały się¹⁸.

Osada w Grabicach na stanowisku 5 reprezentuje pierwsze przebadane wykopaliskowo stanowisko osadnicze z wczesnej epoki brązu nie tylko na terenie Dolnych Łużyc, lecz także Ziemi Lubuskiej i Dolnego Śląska.

*Zakład Archeologii Nadodrza IHKM PAN
we Wrocławiu*

BARBARA BUTENT

RESULTS OF THE INVESTIGATIONS OF A SETTLEMENT OF THE EARLY BRONZE AGE AT GRABICE, GUBIN COMMUNE, SITE 5

The settlement at Grabice is located on the top and slope of a small elevation within a sand pit (fig. 1). The site was excavated with intervals in the 1978-1986 field seasons. As a result 6 features have been revealed and several others destroyed by the exploitation of sand and the construction of a bank for a rifle-range (fig. 2). The pits were near-oval or near-circular in plan with trough-like profiles or resembled irregular funnels tapering towards the bottom (fig. 3). They were 1.2-1.8 m long, 1.2-1.5 m wide and from 0.4 to 1 m deep. The material found there included pottery, charcoal, daub and flint artifacts (figs. 4 and 5).

Both the pottery, which shows links with the classical Únětice culture (figs. 4a, c, j, f, l, n) and with the Grobia-Śmiardowo culture (fig. 4b), and the flint artifacts characteristic of the Early and Late Bronze Age (fig. 5a-g, i, j) suggest that the settlement at Grabice should be assigned to the late phase of the Early Bronze Age.

¹⁴ Machnik, *Wczesny...*, s. 95.

¹⁵ Biecz gm. *loco*, Bresinchen Kr. Guben, Brody gm. *loco*, Czarnowice gm. Gubin, Datyń gm. Brody, rzesin gm. Cybinka, Kumiałtowie gm. Brody, Sadzarzewice gm. Gubin, Węgliny gm. Gubin.

¹⁶ Brody gm. *loco*, Forst, Gross Gastrose Kr. Guben, Gubin.

¹⁷ Bresnigk Kr. Forst, Brody gm. *loco*, Forst, Górka gm. Lipinki Łużyckie, Gross Gastrose Kr. Guben, Jeziory Dolne gm. Brody, Małowice gm. Lubsko, Strzegów gm. Gubin, Węgliny gm. Gubin.

¹⁸ Badał H. Jentsch w 1885 r. M. Kwapiński zalicza osadę w Gubinie do fazy płońsko-śmiardowskiej kultury ceramiki sznurowej; *Analiza taksonomiczna kultur starszej połowy epoki brązu w dorzeczu środkowej Odry*, Gdańsk 1985, s. 4-5, tabl. 1. Natomiast wg W. Bohm, *Die ältere Bronzezeit in der Mark Brandenburg*, Berlin-Leipzig 1935, s. 105, wspomniana osada jest datowana ogólnie na wczesną epokę brązu.

